

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, старшого дослідника
Коломoeць Галини Анатоліївни на дисертацію Саченка Костянтина
Сергійовича «Формування здоров'язбережувальної компетентності
вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів
спорту», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01
Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження К. С. Саченка присвячено актуальній проблемі. Сучасні соціокультурні трансформації, воєнні виклики, зниження рівня рухової активності дітей і підлітків, зростання психоемоційного напруження та поширення поведінкових ризиків актуалізують проблему збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління. У стратегічних документах ВООЗ, Європейського Союзу та в національному законодавстві утверджується перехід від медикалізованої моделі до соціально-педагогічної, за якої акцент зміщується з лікування на здатність людини самотійно й свідомо піклуватися про власне здоров'я. За цих умов особливого значення набуває не лише забезпечення фізичного розвитку дітей та підлітків, а й формування в них здатності самотійно й відповідально дбати про власне фізичне, психічне та соціальне благополуччя, усвідомлено застосовувати здоров'язбережувальні стратегії у повсякденному житті. Це зумовлює необхідність посилення здоров'язбережувальної спрямованості освітнього процесу та пошуку ефективних педагогічних засобів формування здоров'язбережувальної компетентності особистості.

Особливе місце у цьому процесі посідають дитячо-юнацькі спортивні школи, діяльність яких має значний потенціал для фізичного, психоемоційного, соціального та особистісного розвитку дітей і підлітків. Систематичні заняття спортом сприяють розвитку фізичних якостей, формуванню рухової культури, дисциплінованості, відповідальності, навичок командної взаємодії, саморегуляції та здатності до подолання труднощів. Водночас орієнтація виключно на спортивний результат може зменшувати увагу до здоров'я вихованця як інтегральної цінності та формування його готовності самотійно використовувати знання, уміння й особистісні ресурси для збереження та зміцнення власного здоров'я.

Особливий педагогічний потенціал у формуванні здоров'язбережувальної компетентності мають ігрові види спорту – футбол, баскетбол, волейбол, гандбол та інші командні спортивні ігри. Їхня специфіка

передбачає високу рухову активність, варіативність фізичних навантажень, необхідність оперативного прийняття рішень, дотримання правил безпеки, взаємодію з партнерами, відповідальність за командний результат, розвиток емоційної саморегуляції та здатності конструктивно реагувати на успіхи й невдачі. Саме тому ігрова спортивна діяльність може розглядатися не лише як засіб фізичного вдосконалення, а як цілісний педагогічний ресурс формування компонентів здоров'язбережувальної компетентності.

Сформульовані у вступі суперечності (між соціальним замовленням і відсутністю відповідної педагогічної системи; між потенціалом ігрових видів спорту й недостатнім науково-методичним обґрунтуванням його реалізації; між установкою на спортивний результат і потребою пріоритету здоров'я) логічно вмотивовують вибір теми. Тему пов'язано з планами НДР кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (№№ 0122U200923, 0125U001181).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, достовірність результатів. Науковий апарат дослідження побудовано методологічно грамотно. Мета, об'єкт, предмет дослідження та чотири завдання узгоджені між собою й послідовно розв'язуються у трьох розділах. Обґрунтованість наукових положень забезпечено комплексом методологічних підходів (компетентнісний, системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний, середовищний, інтегративний) та адекватним добором методів дослідження. Заслуговує на схвалення те, що здобувач не обмежується декларуванням цих підходів, а співвідносить їхні функції в структурі дослідження (системний визначає структуру й зв'язки досліджуваного феномена, особистісно орієнтований і діяльнісний – характер педагогічної взаємодії та провідні методи, аксіологічний і середовищний – ціннісні орієнтири та умови формування). Добір методів дослідження є адекватним поставленим завданням: теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення) застосовано для з'ясування стану розробленості проблеми та уточнення понятійного апарату; компаративний аналіз – для вивчення міжнародного досвіду; емпіричні методи (анкетування, тестування, бесіда, педагогічне спостереження, експертне оцінювання, аналіз щоденників самоконтролю та рефлексії) – для діагностики рівнів сформованості компетентності; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) – для перевірки результативності авторської моделі; моделювання – для її побудови; методи математичної статистики (t-критерій Стьюдента, χ^2 -критерій Пірсона, кореляційний аналіз за Пірсоном) – для доведення достовірності висновків.

Достовірність результатів підтверджується репрезентативністю вибірки та коректністю діагностичного інструментарію. Констатувальний етап охопив 408 вихованців і 47 тренерів-викладачів українських ДЮСШ. Кількісні дані доповнено якісним аналізом (експертні оцінки тренерів, глибинні інтерв'ю, зміст щоденників рефлексії, зворотний зв'язок вихованців і батьків), що забезпечує триангуляцію джерел і підвищує валідність висновків. Проведення формульовального етапу в режимі природного педагогічного експерименту, без створення штучних умов, забезпечило валідність результатів, а їх упровадження у навчально-тренувальний процес п'яти закладів позашкільної освіти спортивного профілю, підтверджене відповідними довідками, засвідчує відтворюваність і практичну застосовність запропонованих рішень.

Належним чином дотримано й етичних вимог до наукових досліджень за участю неповнолітніх: участь вихованців була добровільною, отримано поінформовану згоду батьків (законних представників) та адміністрації закладів, а збір і опрацювання даних здійснювалися на засадах конфіденційності та анонімності. Сукупність зазначеного дає підстави визнати наукові положення, висновки й рекомендації дисертації достатньо обґрунтованими, а результати – достовірними.

Оцінка структури, змісту та завершеності дисертації. Дисертація має логічну й завершену структуру: вступ, три розділи з висновками до кожного, загальні висновки, список використаних джерел (288 найменувань, з них 98 – іноземними мовами) та 17 додатків; містить 33 таблиці й 13 рисунків. Загальний обсяг – 398 сторінок, основного тексту – 272 сторінки, що відповідає вимогам до кваліфікаційної наукової праці.

У першому розділі «Теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» здобувач простежив генезу проблеми – від ідей К. Ушинського та В. Сухомлинського через валеологічну парадигму кінця 1980–1990-х рр. до утвердження компетентнісного підходу – і виокремив п'ять основних підходів до тлумачення поняття «здоров'язбережувальна компетентність».

Особливої уваги заслуговує компаративний аналіз міжнародного досвіду, що є однією з найсильніших складових першого розділу. На основі систематизації зарубіжних джерел та аналізу міжнародних нормативних документів здобувач виокремив п'ять типів організаційних моделей спеціалізованих закладів спортивної підготовки – функціональних аналогів вітчизняних ДЮСШ: централізовану державну, елітну школу спорту з пансіоном, клубну академію при професійному клубі, приватну комерційну академію боардінг-типу та інтегральну шкільно-клубну. Ця типологія є

теоретично викінченою, спирається на чіткі підстави розрізнення (форма власності й фінансування, характер зв'язку зі шкільною освітою, ступінь селективності, режим перебування вихованців) і має самостійну наукову цінність.

Наукову вагу цього фрагмента посилює те, що автор не обмежується описом зарубіжних моделей, а виходить на прикладний рівень: на основі зіставлення інституційних характеристик він встановлює функціональну подібність української системи до китайської та чесько-словацької моделей і обґрунтовує перспективні напрями екстраполяції міжнародного досвіду до вітчизняної системи ДЮСШ. Такий підхід – від типологізації через встановлення функціональних аналогій до формулювання адаптованих до українського контексту рекомендацій – свідчить про здатність здобувача працювати з міжнародним матеріалом не як з ілюстративним доповненням, а як з повноцінним джерелом науково обґрунтованих проєктних рішень. Результати цього аналізу мають цінність, що виходить за межі власне дисертації, і можуть бути використані під час реформування системи позашкільної освіти спортивного профілю в Україні.

У другому розділі «Модель формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» на основі чіткого термінологічного розмежування понять «критерій», «показник», «рівень» розроблено критеріально-діагностичну систему та обґрунтовано авторську модель як цілісну, ієрархічно організовану, динамічну педагогічну систему з п'яти взаємопов'язаних блоків. За результатами констатувального етапу виявлено недостатній рівень сформованості компетентності (низький – 46,4 %, середній – 39,5 %, високий – 14,1 %) з найбільш проблемними рефлексивно-оцінним і діяльнісно-практичним компонентами, що емпірично засвідчує розрив між знаннями про здоров'я та реальною здоров'язбережувальною поведінкою.

У третьому розділі «Експериментально-дослідна робота з формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» висвітлено методику реалізації моделі та результати її перевірки в умовах природного педагогічного експерименту. Отримано статистично значущу позитивну динаміку в експериментальних групах за п'ятьма компонентами: частка вихованців із низьким рівнем зменшилася з 46,4 % до 11,7 %, з високим – зросла з 14,0 % до 42,0 %, тоді як у контрольних групах зміни були значно меншими (χ^2 від 38,21 до 59,46 за $df = 2$; t від 7,23 до 9,87; $p < 0,001$). Об'єктивним підтвердженням дієвості моделі стало зниження рівня спортивного травматизму в експериментальних групах на 41,9 % порівняно з

контрольними. Практично значущим є доопрацювання моделі компонентами психоемоційної реабілітації дітей-переселенців та психологічної підготовки до дій в умовах воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. Наукова новизна результатів дисертації є достатньою й належно аргументованою. Уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту, що становить цілісну, ієрархічно організовану, динамічну педагогічну систему й складається з цільового, методологічно-концептуального, змістового, технологічно-процесуального і діагностично-результативного блоків; конкретизовано поняття «здоров'язбережувальна компетентність вихованця дитячо-юнацької спортивної школи» як інтегральну динамічну особистісну якість, що формується в процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності в системі позашкільної освіти спортивного профілю та відображає здатність і готовність вихованця усвідомлено зберігати, зміцнювати й відтворювати власне фізичне, психічне, соціальне і духовне здоров'я в умовах навчально-тренувальних навантажень, спортивної конкуренції та сучасних соціокультурних викликів через систему сформованих цінностей, знань, умінь, навичок і досвіду здоров'язбережувальної діяльності; розкрито структуру здоров'язбережувальної компетентності вихованця дитячо-юнацької спортивної школи, яка містить взаємопов'язані компоненти та обґрунтовано критеріально-діагностичну систему її вимірювання; визначено й обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців ДЮСШ.

Уточнено теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл на основі компетентнісного підходу, у частині обґрунтування педагогічного потенціалу ігрових видів спорту та диференціації засобів його реалізації за видовою специфікою.

Набули подальшого розвитку форми, методи та засоби формування здоров'язбережувальної компетентності засобами ігрових видів спорту, зокрема метод модифікованих ігор малих складів, профілактичні розминкові протоколи, тренінги психологічної саморегуляції, а також положення щодо екстраполяції міжнародного досвіду функціонування спеціалізованих закладів спортивної підготовки до української системи ДЮСШ.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні наукових уявлень про сутність, структуру й педагогічні умови формування здоров'язбережувальної

компетентності саме в системі позашкільної освіти спортивного профілю. Практична цінність дослідження є вагомою: розроблено та апробовано методичні компоненти (аналіз кейсів спортивного довголіття, тренінги психологічної саморегуляції «Стрес у грі», щоденники самоконтролю та рефлексії, міні-тренінги з раціонального харчування, практичні відпрацювання домедичної допомоги, бесіди-комікси та бесіди-казки для наймолодших вихованців), а також практичні рекомендації для адміністрації ДЮСШ, тренерів-викладачів, вихованців і батьків. Результати впроваджено у навчально-тренувальний процес п'яти закладів позашкільної освіти спортивного профілю, що підтверджено відповідними довідками, і можуть бути використані в системі підвищення кваліфікації тренерсько-викладацьких кадрів та у професійній підготовці фахівців фізичної культури і спорту.

Повнота викладу результатів у публікаціях та апробація. Основні результати дослідження відображено у 7 публікаціях автора (3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 розділ колективної монографії, 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій і семінарів) та апробовано на низці всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій упродовж 2023–2026 рр. Зміст анотації (українською та англійською мовами) адекватно відображає основні положення й результати дисертації. Список використаних джерел укладено відповідно до чинних вимог, він є сучасним (переважають праці 2020–2025 рр.), містить значну частку іноземних джерел, що засвідчує належну обізнаність автора зі станом розробленості проблеми.

Ознак порушення принципів академічної доброчесності у процесі виконання дослідження не встановлено. Запозичення належним чином оформлені покликаннями на першоджерела. Окремо слід відзначити наукову коректність і відкритість автора у питанні застосування інструментів штучного інтелекту: у вступі прозоро задекларовано використання ШІ-інструмента для допоміжних технічних завдань (генерування ідей, узагальнення даних за допомогою таблиць та ілюстративних схем, перевірки підрахунків), із застереженням, що всі ключові ідеї, наукові результати, висновки та загальна концепція дослідження є власним інтелектуальним доробком автора, а одержані за допомогою ШІ матеріали були перевірені й відредаговані здобувачем. Такий підхід повністю узгоджується із сучасними рекомендаціями щодо відповідального використання інструментів штучного інтелекту в академічних дослідженнях і заслуговує на схвалення як приклад належної дослідницької етики.

7. Дискусійні положення, зауваження та рекомендації

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити зауваження і побажання, що мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу оцінку роботи.

1. Однією з педагогічних умов визначено використання сучасних здоров'язберезувальних технологій і цифрових засобів у поєднанні з традиційними методами педагогічної взаємодії, проте в тексті ця умова конкретизована меншою мірою, ніж інші: недостатньо відображено, які саме цифрові інструменти застосовувалися, у яких формах інтегрувалися в навчально-тренувальний процес та за якими критеріями оцінювалася їх результативність. Уточнення цих аспектів зробило б відповідне положення методично завершеним.
2. У загальних висновках стверджується про покращення «об'єктивних фізіологічних показників» вихованців (зниження ЧСС у спокої, зростання варіабельності серцевого ритму, збільшення тривалості сну), однак у параграфі 3.2 бракує опису процедури, засобів вимірювання та відповідних таблиць первинних даних щодо цих показників. Доцільно було би подати ці дані з описом інструментарію.
3. Тривалість формувального етапу експерименту (один навчальний рік) є відносно короткою для якості, яку сам автор визначає як «динамічну» й таку, що формується впродовж багаторічної підготовки. Поза увагою залишилося відстеження стійкості ефекту (відтермінований контроль). Рекомендуємо в подальшому передбачити лонгітюдну складову.
4. Окремої уваги заслуговує встановлене автором зниження рівня спортивного травматизму в експериментальних групах на 41,9 %. Водночас, зважаючи на вагомість цього показника для підтвердження практичної ефективності моделі, доцільним було б детальніше висвітлити процедуру реєстрації спортивних травм, критерії їх урахування та спосіб стандартизації показника залежно від обсягу тренувальної і змагальної діяльності вихованців.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не спростовують основних результатів дослідження і не знижують його загальної позитивної оцінки. Окремі з них можуть слугувати орієнтирами для подальших наукових розвідок автора.

Висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам. Дисертація К. С. Саченка «Формування здоров'язберезувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в

сукупності розв'язують актуальне й важливе для педагогічної науки та практики завдання. Робота відзначається актуальністю проблематики, методологічною коректністю, достатньою науковою новизною, вагомим практичним значенням і належним рівнем апробації результатів.

За змістом, обсягом, рівнем обґрунтованості й достовірності результатів дисертація відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44), а її автор Саченко Костянтин Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат педагогічних наук, старший дослідник

Галина КОЛОМОЄЦЬ

Підпис Г. Коломоєць
засвідчую

наказання відкрито
період 01.01.2020

Г. Моренко